
Віктор ЖУКОВ,

адвокат, директор Приватного інституту
інтелектуальної власності "Жуків і Син",
кандидат юридичних наук, доцент

Забезпечення доказів, пов'язаних із захистом прав на комп'ютерні програми в Україні

Аналіз судової практики в Україні свідчить, що автори та виробники комп'ютерних програм (резиденти) досі живуть старими уявленнями про роль суду щодо захисту їхніх прав. Склалася думка: якщо порушено закон, треба звернутися з позовом до суду. Суд, вважається, встановить істину у справі та захистить автора або виробника комп'ютерних програм у справах, що виникають у результаті авторських або винахідницьких правовідносин.

Сучасна доктрина процесуального права України, незважаючи на зміни у процесуальному праві (ст. ст. 15, 30 Цивільно-процесуального кодексу України; далі - ЦПК України), як і раніше, дає чітку відповідь на питання, чи потрібне втручання суду для встановлення *істини у справі*. Так, проф. М. Й. Штефан з цього приводу пише, що виконання завдань цивільного судочинства залежить від встановлення судом у справі об'єктивної *істини* та правильного застосування норм матеріального та процесуального права. "Для цього ст. 15 ЦПК, - продовжує автор, - покладає на суд обов'язок не обмежуватися поданими матеріалами та поясненнями, а вжити всіх передбачених законом заходів до всебічного, повного і об'єктивного з'ясування дійсних обставин справи". Проф. В. В. Комаров, також посилаючись на ст. 15 ЦПК України, робить висновок, що заслуговує на визнання точка зору, згідно з якою досягнення *істини* у справі відноситься не тільки до фактичних обставин справи, але й до спірних правовідносин, прав та обов'язків сторін¹. Проф. В. І. Тертишніков, коментуючи дану статтю ЦПК України, підкреслює *об'єктивний* характер *істини*, з якого треба виходити при встановленні істини по кожній справі, базуючись на обставинах, якими сторони обґрунтовують свої вимоги та заперечення².

¹ Цивільне процесуальне право України / Під ред. проф. В. В. Комарова. - Харків, 1999. - С. 29.

² Тертишніков В. І. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар. - Харків: Фірма "Консум", 1997. - С. 14.

На наш погляд, раніше підставою для такого висновку була стаття 30 Цивільно-процесуального кодексу УРСР у редакції від 01. 05. 1964 р. Згідно з цією статтею докази подавалися сторонами, які брали участь у справі. У випадку, коли наданих доказів було недостатньо, суд спочатку пропонував сторонам та іншим особам, що брали участь у справі, подати додаткові докази, і, якщо такі докази не надавалися, *суд збирав їх за своєю ініціативою*. Від суду можна було вимагати збору потрібних доказів, бо він був зобов'язаний керуватися, зокрема, п. 16 Постанови Пленуму Верховного Суду СРСР "Про застосування судами законодавства при розгляді спорів, що виникають з авторських правовідносин", в якому зазначалося, що згідно зі статтею 16 Основ цивільного судочинства Союзу РСР (тобто ст. 15 ЦПК України поряд зі ст. 30 ЦПК України у старій редакції) суддя *"повинен, не обмежуючись поданими матеріалами і поясненнями сторін, всебічно, повно і об'єктивно з'ясувати обставини справи, права та обов'язки сторін, виявити ініціативу в збиранні доказів, що мають значення для справи"*³ (переклад автора статті, далі - Автора).

Коли проаналізувати зміни у вищевказаних та інших статтях чинного ЦПК України, Господарського процесуального кодексу України (далі - ГПК України), то ми ніде не знайдемо статтю (норму-принцип), яка би чітко ставила перед суддями завдання встановити *істину у справі*. Тому посилання на ст. 15 ЦПК України, особливо після внесених до неї змін у 1996 р., не дає підстав для такого оптимістичного висновку щодо ініціативи суддів. Треба, мабуть, погодитися з тими процесуалістами, які, не випускаючи з поля зору поняття "*істина*", пишуть про її втілення у судочинство дещо в іншій площині. Так, наприклад, ще у 1982 р. М. К. Треушников, поряд із терміном "встановлення істини у справі", почав використовувати термін "істинне знання". "Судове або процесуальне доведення (доказування)", - писав М. К. Треушников, - це врегульований нормами цивільного процесуального права процес, це шлях до *істинного знання*, до винесення обгрунтованого судового рішення з кожної цивільної справи незалежно від складності та запутаності фактичних взаємовідносин сторін"⁴ (переклад Автора). О. А. Папкова також пише з цього приводу, що "традиційним у цивільно-процесуальній літературі є уявлення про внутрішнє переконання як про почуття впевненості судді в істинності або хибності шуканих фактів. Останнє являє собою складний розумовий процес, який можна розглядати у трьох аспектах: психологічному, логічному та правовому"⁵ (переклад Автора).

Ми звертаємо увагу, що на сьогодні частина 2 ст. 30 ЦПК України діє в новій редакції Закону № 27/96-ВР від 02.02.96 р. У ній, як відомо, чітко сказано: "докази подаються сторонами та іншими особами, які беруть участь у справі. У випадках, коли щодо витребування доказів для сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, є *труднощі*, суд за їх клопотанням сприяє у витребуванні таких доказів" (виділено Автором). Як бачимо, зако-

³ *Бюллетень Верховного Суду СССР* — 1986, № 3. — С. 19-25.

⁴ *Треушников М. К. Доказательства и доказывание в советском гражданском процессе*. — М.: Изд-во МГУ, 1982. — С. 22.

⁵ *Папкова О. А. Судебное доказывание и усмотрение суда в гражданском процессе*. — *Государство и право*, 2000, № 2. — С. 30-35.

нодавець виключив із цієї частини статті фразу: "...або збирає їх за своєю ініціативою". Отже, ні в ст. 15, ні в ст. 30 ЦПК України немає вказівки законодавця суддям *виявити ініціативу* у збиранні доказів, що мають значення для справи. Суд лише "...сприяє у витребуванні таких доказів". На практиці це означає, що сторона повинна переконати суд (як правило, через подання письмових доказів), що вона вже доклала зусиль для здобуття доказів, але у неї виникли певні *труднощі*. У діючому ЦПК України немає статті, яка би мала вичерпний або хоча би приблизний перелік доказів, що їх закон визначив як складні для здобуття і тим самим надав стороні, яка бере участь у справі, право на допомогу з боку суду у витребуванні таких доказів.

Ми візьмемо на себе ініціативу запропонувати внести такий перелік у новий ЦПК України хоча би стосовно деяких справ, зокрема пов'язаних із захистом прав на комп'ютерні програми та бази даних, враховуючи притаманні їм якості. Це, наприклад, може стосуватися таких справ, де потрібно встановити факт їх використання відповідачем. При цьому мається на увазі як контрафактне, "піратське" використання комп'ютерних програм, тобто без договору з їх автором або виготовлювачем, так і випадки, коли мав місце договір, але виник спір з приводу його виконання.

Оскільки такого переліку досі немає (й, мабуть, він не скоро з'явиться), ми звертаємо увагу зацікавлених осіб на вищезазначені зміни у процесуальному праві України і практику їх застосування. На нашу думку, зміни, проведені у ст. ст. 15, 30 ЦПК України, принципово вірні, тому що суд не зобов'язаний із своєї ініціативи збирати докази ні для позивача, ні для відповідача. Згідно з класичним постулатом: суд *слухає* справу! Слухає, як сторони *змагаються*. Тому, замість старої редакції ч. 1 ст. 15 ЦПК України, в ч. 1 нової редакції статті 15 законодавець проголошує: "*розгляд і вирішення цивільних справ у судах проводиться на засадах змагальності*".

Аналіз судової практики свідчить про те, що суди чітко застосовують правила ч. 2 ст. 30 ЦПК України (в новій редакції)⁶ і менш чітко виконують ч. 2 ст. 15 ЦПК України (в новій редакції)⁷. Тому слід пам'ятати, що, по-перше, *суд - це не науково-дослідний інститут, і встановлювати істину його ніхто не зобов'язував*; по-друге, автор та виробник комп'ютерної програми повинні самі піклуватися про своєчасний збір, фіксацію та подання до суду доказів, тобто будь-яких фактичних даних, на основі яких у визначеному законом порядку суд установить наявність або відсутність обставин, які обґрунтовують вимоги позивача і заперечення відповідача щодо спорів, пов'язаних із захистом прав та законних інтересів авторів та виробників комп'ютерних програм.

Насамперед відзначимо, що ні ст. 143 ЦПК України "Дії судді по підготуванню справи до судового розгляду", ні ст. 65

⁶ "Докази подаються сторонами та іншими особами, які беруть участь у справі. У випадках, коли щодо витребування доказів для сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, є труднощі, суд за їх клопотаннями сприяє у витребуванні таких доказів" (ч. 2 ст. 30 в редакції Закону № 27/96-ВР від 02.02.96)".

⁷ "Суд зобов'язаний вживати передбачених законом заходів до всебічного, повного та об'єктивного з'ясування обставин справи, роз'яснити особам, які беруть участь у справі, їх права, обов'язки і сприяти у здійсненні їх прав" (ч. 2 ст. 15 в редакції Закону № 27/96-ВР від 02.02.96).

ГПК України "Дії судді по підготуванню справ до розгляду", метою яких є забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ, ніяких *спеціальних вимог* до даної категорії справ не ставлять. Для розгляду всіх спорів як у судах загальної юрисдикції, так і в господарських судах, процесуальні вимоги є однаковими. І це справедливо. Тоді виникає питання: у чому ж специфіка підготування таких справ до розгляду в суді?

Аналіз судової практики щодо справ, пов'язаних із захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності взагалі, й зокрема комп'ютерних програм, показує, що при підготовці подібного роду справ до розгляду варто враховувати специфіку нового, нетипового об'єкту цивільного права – комп'ютерних програм⁸. Тому стисла відповідь на поставлене вище питання може бути такою: треба, з одного боку, враховувати особливості, що об'єктивно властиві всім об'єктам інтелектуальної власності, зокрема комп'ютерним програмам, і які відображені в нормах матеріального (цивільного) права, а, з іншого боку, раціонально використовувати відповідні норми цивільно-процесуально-го права.

Досвід адвоката свідчить: з урахуванням правового режиму комп'ютерних програм, пред'являючи позов, доцільно **одночасно** вимагати від суду, господарського суду:

- 1) **забезпечення доказів** (ст. 37 ЦПК України, ст. 38 ГПК України) та
- 2) **забезпечення позову** (ст. ст. 149 -158 ЦПК України, ст. ст. 66-68 ГПК України).

Згодом, на відповідній стадії процесу, з урахуванням конкретних обставин справи та маючи на увазі ст. ст. 5, 10, 14, 16, 20, пп. 1, 2 ст. 21, 24, 25, 30, 42, 53, 55, 58 Закону України "Про виконавче впровадження" (від 30. 06. 1999 р.), варто вимагати від суду, господарського суду:

- 3) **негайного виконання** забезпечення доказів і забезпечення позову.

Тут ми зупинимось лише на проблемі **забезпечення доказів**. Аналіз судової практики показує, що в тих випадках, коли позивач не йде шляхом вищеописаної тріади, відповідач встигає без поспіху знищити або сховати незаконно використовувану ним комп'ютерну програму, а малі підприємства – заявити про свою неспроможність або взагалі припинити свою діяльність як юридична особа. На жаль, останнім часом суди, наприклад м. Харкова, як правило, відмовляють у **забезпеченні позову** по справах, пов'язаних із захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності. Своє рішення вони офіційно мотивують різноманітними процесуальними обставинами (по суті зловживаючи нормами процесуального права), а неофіційно пояснюють недоцільністю таких заходів доти, поки суд:

- ◆ *не встановив факту використання* спірного об'єкту права інтелектуальної власності та/ або

⁸ Більш детально про правовий режим комп'ютерних програм як нового, нетипового об'єкта цивільного права, особливості якого слід враховувати при захисті прав у суді, можна ознайомитися в публікаціях автора цієї статті. Жуков В. И.: Критерии охраноспособности объектов математического обеспечения/Информатика и право. Сборник научных работ Академии наук СССР. Ленинградское отделение. - Ленинград: "Наука", 1988. - 160 с. (С.33-43);

Исходные посыпки становления охраноспособности программных средств ЭВТ//Правовые проблемы программирования вычислительной техники и изобретательства. Труды по социальным проблемам кибернетики. Ученые записки Тартуского государственного университета. - Тарту, 1988. - 156 с. (С. 29-39);

Авторские права разработчиков программного обеспечения ЭВМ. Тезисы докладов Республиканской научной конференции "Вопросы совершенствования правоприменительной практики гражданского и трудового законодательства". - Вильнюс, 1989. - 148 с. (С. 41-44).

Правовой режим нетипичных объектов интеллектуальной собственности (методологический аспект). Проблемы правотворчества. Тартуский государственный университет. - Тарту, 1989. - 254 с. (С. 191-198);

Методология подхода к объектам информатики как к объектам гражданского правоотношения//Социальные и правовые вопросы развития вычислитель-

ной техніки и научно-технического творчества. Труды по социальным проблемам кибернетики. Ученые записки Тартуского государственного университета. - Тарту, 1989. - 169 с. (С. 127-137);

Гражданское законодательство и институт интеллектуальной собственности. - Ж. "Вопросы изобретательства". 1989.- № 8. - С. 9-14.

Вопросы правовой охраны программного обеспечения ЭВТ. - Ж. "Вопросы изобретательства", 1989, №11. - С. 21-26.

⁹ "Стаття 158. Права відповідача у зв'язку з забезпеченням позову.

Суд або суддя, допускаючи забезпечення позову, **може** вимагати від позивача забезпечення можливих для відповідача збитків.

Відповідач, у разі відмови в позові, після набрання рішенням законної сили може стягнути з позивача збитки, завдані йому забезпеченням позову." (виділено Автором).

¹⁰ Адвокатський досвід свідчить, що, як правило, не тільки підприємства в Україні, але і видавництва, що характеризуються певною специфікою діяльності у своїй галузі, не оприбутковують нематеріальні активи згідно з вимогами Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8 "Нематеріальні активи" (затверджено наказом Міністерства фінансів України від 18 жовтня 1999 р. № 242; зареєстровано у Міністерстві юстиції України 2 листопада 1999 р. № 750/4043).

◆ *не встановив авторства* на спірний об'єкт права.

Але в тому й полягає сенс *забезпечення доказів*, щоб на їх основі встановити дані факти. Специфіка об'єктів інтелектуальної власності така, що збір доказів на підтвердження "піратських" дій відповідача завжди породжує об'єктивні *труднощі* у позивача, і тому без законної допомоги з боку суду позивач ніколи не зможе доказати ці два факти. Ще раз нагадаємо, що матеріальні носії об'єктів промислової власності, а також "піратську" комп'ютерну програму можна швидко знищити або сховати. Отже практика застосування ЦПК України по цих справах потребує суттєвих змін.

Можна сказати, що діюча практика судочинства в Україні по суті стоїть на боці "піратів" на ринку інтелектуальної власності, зокрема на ринку комп'ютерних програм. Відмовляючи в забезпеченні доказів, судова система тим самим відмовляє у правосудді. На жаль, суд або суддя часто не застосовують ст. 158 ЦПК України, посилаючись на те, що у позивача немає достатньо майна для відповідальності. Але суд *не зобов'язаний* вимагати від позивача забезпечення можливих для відповідача збитків. Це лише *право суду*⁹. Суд не має права "підкуватися" ні про позивача, ні про відповідача; їхні інтереси вже "врахував" законодавець. Частина 2 ст. 158 ЦПК України захищає відповідача у разі, якщо факт незаконного використання об'єкта інтелектуальної власності не буде встановлений. У випадку відмови в позові відповідач має право стягнути з позивача збитки, заподіяні йому забезпеченням позову.

Таким чином, при всіх недоліках чинного ЦПК України стосовно об'єктів інтелектуальної власності, немає підстав посилатися на те, що в ньому зовсім відсутні відповідні статті. Статей достатньо. Вся річ у тому, що слід навчитися правильно їх застосовувати щодо нового, нетипового об'єкту цивільного права у відповідності до ст. ст. 15, 30 ЦПК України. Це однак не означає, що чинне процесуальне законодавство України не потребує вдосконалення. Дана публікація саме й має на меті розпочати серед наукового співтовариства України науково-практичну дискусію з цих питань за участі суддів та адвокатів. Ми вважаємо, що надалі важливо описати принципову схему *раціонального* використання діючого ЦПК України з порушення питань і навести деякі міркування щодо його вдосконалення.

Слід звернути увагу ще на одну істотну обставину. Сучасний стан ведення в Україні *технічної документації* на підприємствах, в якій має відбиватися використання об'єктів інтелектуальної власності, в тому числі комп'ютерних програм, та *бухгалтерської документації*, в якій повинен міститися звіт про нематеріальні активи, викликає серйозну тривогу¹⁰. Навіть на великих підприємствах, не кажучи вже про малі, скорочені штати патентних повірених. Це реалії життя, які суди повинні враховувати у своїй діяльності. Є всі підстави стверджувати, що потенційно всі позивачі в Україні стикаються з труднощами

відносно збору і фіксації доказів щодо об'єктів інтелектуальної власності та їхніх матеріальних носіїв, а тому є всі підстави побоюватися, що вилучення ними необхідних доказів вже після закладання позову стане неможливим. ЦПК України надав кожному позивачеві право на його власний розсуд сумніватися чи ні в добропорядності відповідача. Якщо позивач має сумніви, він може заявляти клопотання, просити суд як під час розгляду справи, так і після пред'явлення позову забезпечити зазначені ним докази (ст. 35 ЦПК України), і суди не мають, як правило, підстав відмовляти у цьому.

У випадках, коли спір пов'язаний із комп'ютерною програмою, має бути виявлена особлива оперативність. Справа в тому, що в межах тих термінів, які відводяться на розгляд традиційних суперечок у судах загальної юрисдикції, і тим більше в господарських судах, порушник прав (відповідач) може, навіть не поспішаючи, знищити "піратську" комп'ютерну програму або базу даних. У результаті позивач позбавляється можливості вилучити відповідні докази. В тому випадку, коли витребування доказів із сприянням суду супроводжується повідомленням відповідача про ці дії, тобто *очікувано* для відповідача, - ефект виявиться рівним нулю.

У світлі вищесказаного виникає питання: чи можна відповідно до діючого законодавства *негайно* вилучити "піратську" комп'ютерну програму у потенційного відповідача?

Згідно з ч. 1 ст. 38 ЦПК України заява про забезпечення доказів розглядається у 10-денний строк із повідомленням зацікавлених осіб. Зрозуміло, що відповідач - особа зацікавлена. Тож пропонуємо в цю статтю стосовно комп'ютерних програм внести зміни, які б давали суду або судді право без відповідного повідомлення зацікавлених осіб, у тому числі й відповідача, виносити ухвалу про негайне вилучення доказів. Гадаємо, що сьогодні позивач (автор або законний виробник комп'ютерної програми) має змогу посилатися на ч. 2 ст. 38 ЦПК України, в якій сказано: "**У невідкладних випадках** ... заява про забезпечення доказів розглядається лише за участі заявника" (виділено Автором). Вважаємо, справи, пов'язані з комп'ютерними програмами, можна розглядати як ті, що підпадають під "**невідкладні випадки**". Таким чином, і в полічинного процесуального законодавства України можна розглянути заяву позивача про забезпечення доказів, не повідомляючи про це відповідача. Але суди чомусь не йдуть таким шляхом.

У цій ситуації можна рекомендувати авторові або виробникові комп'ютерної програми скласти до суду заяву про подання позову, в якій вказати, де знаходиться "піратська" комп'ютерна програма і всі ті дані, що вимагаються ст. 37 ЦПК України, але не вказуючи ім'я відповідача. Тоді суддя буде змушений у 10-денний термін розглянути цю заяву без повідомлення зацікавлених осіб, бо позивач має право на цій стадії процесу ще не зна-

¹¹ "У невідкладних випадках, а також у випадках, коли не можна встановити, до кого позивач може згодом пред'явити позов, заява про забезпечення доказів розглядається тільки за участі заявника".

ти особи, проти якої він згодом може вчинити позов. На цю обставину прямо вказує ч. 2 ст. 38 ЦПК України¹¹.

Але це лише перший крок до основної мети – вилучення "піратської" комп'ютерної програми як доказу. Далі не менш важливим є правильно написати заяву про забезпечення доказів. Частини 1, 2 ст. 37 ЦПК України містять конкретні вимоги: 1) описати в заяві суть і форму потрібних доказів та 2) зазначити обставини, які підтверджуються цими доказами.

Як все це застосовується щодо комп'ютерної програми?

Пояснимо на прикладі, коли позивач має презумпцію автора комп'ютерної програми. Факт авторства у цьому випадку підтверджується Свідощвом державної реєстрації прав автора на твір, виданим Державним департаментом інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України. У заяві про забезпечення доказів треба вказати на індивідуально визначені ознаки: нематеріального об'єкта права - комп'ютерної програми (а), матеріального об'єкта права - матеріальних носіїв комп'ютерної програми (б), а також вказати, де ці носії знаходяться - місце (в), в якій особі - необов'язково у відповідача (г), та інші фактичні дані, що їх в якості доказів по справі передбачається подавати до суду, в тому числі для експертизи.

Приклад (принципова схема):

Речові докази в справі - жорсткі диски комп'ютерів відповідача, що є матеріальним носієм комп'ютерної програми ("піратської"), а саме: програми "Розрахунок із споживачами тепломережі" - нематеріального об'єкта права. Жорсткий диск знаходиться в комп'ютері відповідача, а саме - в оператора Обчислювального центру (ОЦ) Іванова І. І.

Усі вищезгадані програми написані мовою FoxPro 2. 6, головним вікном є вікно Browse з переліком оброблюваних об'єктів та з системою меню користувача на фоні цього вікна. Це меню уніфіковано для різноманітних програм позивача. На даний момент відповідачем були проведені зміни у вихідних текстах - змінена назва програм і вилучений мій логотип (логотип автора програми).

Треба зауважити, що дійсно, в судовому порядку поки не доведено, що програма використовується незаконно, а жорсткий диск вже на цій стадії треба вилучати. Ці дії можуть зупинити виробництво відповідача, майбутнього відповідача. Ось чому судді з таким застереженням йдуть на винесення подібних рішень, не використовуючи можливостей ст. 158 ЦПК України. Тому ми пропонуємо: у разі, коли судді мають певні сумніви, а у позивача немає майна для забезпечення своїх дій, заявляти іншу вимогу, а саме - замість заяви про вилучення жорсткого диску подавати до суду, в тому числі для проведення подальшої експертизи:

1. Заяву з вимогою про проведення **копіювання відповідної програми із жорсткого диску**, який є матеріальним носієм

комп'ютерної програми і знаходиться в комп'ютері відповідача або третьої особи, та перенесення їх на CD-диск. Слід чітко вказати назву програми, наприклад: "Розрахунок із споживачами тепломережі". Якщо є інформація, де саме треба зняти копії, то й ці дані треба зазначити.

Так, у нашому випадку пропонується зробити **копії з жорстких дисків**:

- ◆ з частини 1-ої "Розрахунок із фізичними особами" з комп'ютера оператора ОЦ Іванова І. І.;
- ◆ з частини 2-ої "Розрахунок із юридичними особами" з комп'ютера оператора ОЦ Петрова В. В.;
- ◆ з файлів архівів та файлів роздрукувань звітних документів і бланків нарахувань із задачі "Розрахунок із споживачами (фізичними особами) за березень 2000 р." з машини оператора ОЦ Сидорова П. П.;
- ◆ з директорії задачі "Розрахунок із споживачами (юридичними особами) за березень 2000 р." з машини бухгалтерів відділу збуту (з директорії "I:\TEPLOSET\T_SET\PRINT\");
- ◆ з директорій задач "Часописи "6-ка" і "Прямування по складах" з машини бухгалтера Бойка Ю. Д (з директорії "C:\T_JUR\" і "C:\T_SKL\").

2. Заяву про копіювання та/або вилучення **вихідного коду** комп'ютерної програми "Розрахунок із споживачами тепломережі", що є **письмовим доказом**:

- ◆ частини 1-ої "Розрахунок із фізичними особами";
- ◆ частини 2-ої "Розрахунок із юридичними особами";
- ◆ надрукованих копій змісту ділянок вихідного коду програми "Розрахунок із споживачами" (підпрограм нарахування сум за опалення і гарячу воду, підпрограми роздрукованих бланків нарахувань);
- ◆ роздрукування (тверда копія) бланків нарахувань.

Вихідний код даних програм знаходиться в помешканні відповідача за адресою: 61000, м....., вул....., буд. №.....

3. Заяву з вимогою про вилучення або копіювання бухгалтерських документів за березень-квітень 2001 року, виготовлених із використанням програми "Розрахунок із споживачами тепломережі", що є **письмовим доказом**:

- ◆ роздрукованих (тверда копія) бланків нарахувань за лютий і березень 2000 р.;
- ◆ оборотної відомості за лютий і березень 2000 р.;
- ◆ довідок щодо пільговиків за лютий і березень 2000 р.;
- ◆ переліку споживачів за лютий, березень і квітень 2001 р.

4. Заяву про подання до суду:

- ◆ юридичної документації відповідача, яка підтверджує закон-

не придбання відповідачем вищезазначених комп'ютерних програм;

- ◆ бухгалтерської документації, що підтверджує оприбуткування на баланс підприємства комп'ютерних програм (нематеріальні активи), за допомогою яких здійснюються розрахунки зі споживачами тепломережі, що є **письмовим доказом**.

Відсутність цих документів у відповідача підтверджуватиме факт незаконного використання ним комп'ютерної програми, за якою виконується розрахунок із споживачами тепломережі. (Найменування програми "Розрахунок із споживачами тепломережі" відповідач змінив).

5. Заяву з вимогою про призначення **технічної експертизи** для встановлення факту використання відповідачем вищезазначених комп'ютерних програм та стосовно їх відповідності комп'ютерним програмам, які охороняються Свідоцтвом ПА №....., для чого слід зробити відповідний запит.

Необхідно поставити перед експертом/ами такі запитання:

1) чи є комп'ютерна програма "Розрахунок із споживачами тепломережі" (фізичними та юридичними особами), що її використовував відповідач, **ідентичною** тій комп'ютерній програмі, що охороняється Свідоцтвом ПА №.....?;

2) чи є комп'ютерна програма "Розрахунок із споживачами тепломережі" (фізичними та юридичними особами), що її використовував відповідач, **істотно ідентичною, не дивлячись на внесені в неї невеличкі зміни**, тій комп'ютерній програмі, що охороняється Свідоцтвом ПА №.....? ;

3) чи є комп'ютерна програма "Розрахунок із споживачами тепломережі" (фізичними та юридичними особами), що її використовував відповідач, **подібною** до тієї комп'ютерної програми, що охороняється Свідоцтвом ПА №.....? ;

4) чи є комп'ютерна програма "Розрахунок із споживачами тепломережі" (фізичними та юридичними особами), що її використовував відповідач, такою, **яка має подібні організаційні структури без збіжних частин** із комп'ютерною програмою, що охороняється Свідоцтвом ПА №.....?".

Таким чином, у даній публікації ми зупинилися лише на двох моментах, яким слід приділяти увагу, а саме: на забезпеченні доказів та позову з урахуванням правового режиму комп'ютерних програм. Залишилося ще одне питання, що також потребує пильного розгляду - це питання негайного виконання забезпечення доказів і забезпечення позову. Але це тема іншої статті.